

dr hab. Ewa Kantowicz Prof.UWM
Katedra Pedagogiki Społecznej
Wydział Nauk Społecznych
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

**Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Eweliny Reczek
pt. „Działania interdyscyplinarne w zakresie przeciwdziałania
przemocy w rodzinie”**

przygotowanej pod kierunkiem **Prof. dr hab. Bożeny Matyjas**
**na Wydziale Pedagogicznym i Artystycznym Uniwersytetu Jana Kochanowskiego
w Kielcach**

Przedłożona do oceny rozprawa doktorska mgr Eweliny Reczek wpisuje się w obszar badań pedagogicznych nad eksploracją i diagnozowaniem przemocy w rodzinie oraz działaniami interdyscyplinarnymi, mającymi na celu zapobieganie i łagodzenie przemocy, a także wspieranie osób dotkniętych tym problemem.

Społeczno-kulturowy kontekst przemocy determinuje zarówno jej rozmiary, jak i działania ochronno-wspomagające, a zjawisko przemocy, poza wymiarem indywidualnej deprawacji jednostki, zaburzeń rozwoju, wiąże się z marginalizacją społeczną, dewaluacją norm i wartości oraz ogólną patologizacją życia społecznego. Pomimo, że pionierskie badania nad zjawiskiem przemocy w USA podjęto ponad pięćdziesiąt lat temu, a w Polsce w latach osiemdziesiątych XX wieku, to niestety rzeczywiste rozmiary przemocy w rodzinie nadal nie są znane, a zjawisko nie jest łatwe ani do rozpoznania, ani do wieloaspektowego analizowania. Przemoc w rodzinie obwarowana jest bowiem wieloma stereotypami, a dla członków rodziny zwykle stanowi zawstydzający i upokarzający problem. Przemoc w rodzinie powoduje także różnorakie konsekwencje przekazywane generacyjnie, zarówno indywidualne, jak i społeczne, toteż wciąż wymaga głębokiego namysłu oraz adekwatnej diagnozy. Jednym z podstawowych działań pozwalających na krytyczny namysł nad tym zjawiskiem i profesjonalną interwencję są badania naukowe, jak również odpowiednia ochrona i wsparcie osób w rodzinach doświadczających przemocy.

Szczegółowej oceny rozprawy doktorskiej dokonam wg kryteriów zawartych w art. 13 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym.

Oryginalność pracy i jej znaczenie naukowe

Chociaż kategoria przemocy w rodzinie oraz praktyki wspomagania osób jej doświadczających inspiruje wielu badaczy, wymuszając stosowanie wieloaspektowego podejścia i analizy multidyscyplinarnej, to nadal podejmowane są nieliczne próby badań empirycznych w tym obszarze. Toteż przedmiotowa dysertacja jest przedsięwzięciem ważnym i wypełnia lukę w istniejących badaniach pedagogicznych.

W mojej ocenie, szczególnie istotne jest tu przyjęcie przez Autorkę dysertacji perspektywy społeczno-pedagogicznej, w której przemoc w rodzinie jest zjawiskiem usytuowanym w przestrzeni, kulturowej, socjalnej i edukacyjnej, stając się przedmiotem dyskursu społecznego, ale również przedmiotem ochrony oraz działania wielu instytucji. Warto zauważyć, że wielowymiarowa analiza przemocy jako zjawiska immanentnie wpisanego w życie społeczne oraz złożona symbolika zachowań sprawców i ofiar przemocy – niesie zarówno w opisie, jak i ocenie tego procesu ryzyko błędu poznawczo-etycznego. Toteż ważna staje się tu postawa Badaczki, która wymagała od Niej jako pedagoga i profesjonalisty zaangażowanego w system pomocy osobom doświadczającym przemocy, uwolnienia się od wielu ograniczeń.

Zasadniczym atutem przedłożonej do recenzji pracy jest zwrócenie uwagi na wieloaspektowość zagadnień związanych z kwestią przemocy. Praca uzupełnia istniejące diagnozy, ukazując zjawisko przemocy w rodzinie, jej źródła, przejawy i konsekwencje oraz opisując strategie interdyscyplinarnego wsparcia osób dotkniętych przemocą przez różne instytucje i organizacje społeczne. Z perspektywy praktyki działań wspomagających, praca wskazuje na ważne aspekty samego zjawiska przemocy w rodzinie, jak i determinanty procesu pomocy. Na szczególną uwagę zasługuje opracowany, autorski program moderowania lokalnego systemu ochrony rodziny przed zjawiskiem przemocy. W przekonaniu Autorki dysertacji skonstruowanie racjonalnego oraz efektywnego modelu systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie jest możliwe dzięki wielowymiarowej diagnozie zjawiska w danym środowisku lokalnym, a badanie problemów przemocy, poprzez zbliżenie profesjonalistów do środowiska rodzinnego, pozwala na jej ograniczanie i łagodzenie. Chodzi także o budowanie wrażliwości społecznej i świadomości w zakresie przemocy domowej oraz wyrażanie braku akceptacji na zachowania przemocowe w rodzinie.

Zasadność i komplementarność przedstawionych w rozprawie podstaw teoretycznych oraz poziom wiedzy ogólnej Autorki w zakresie podejmowanego tematu

Rozprawa składa się z wprowadzenia i czterech komplementarnych rozdziałów: dwóch określających ramy teoretyczne dysertacji (102 strony); jednego rozdziału metodologicznego (40 stron) i jednego rozdziału odzwierciedlającego analizę i interpretację materiału wyników badań (74 strony) oraz podsumowania i wniosków (w sumie 230 stron). Całość zamyka bibliografia, zawierająca polskie, jak i obcojęzyczne materiały i opracowania (5 stron – 97 pozycji), netografia, spis tabel i wykresów, streszczenie oraz aneks.

Konstrukcja pracy jest typowa dla tego typu dysertacji i obejmuje część teoretyczną, metodologiczną i empiryczną. Zachowane zostały też właściwe proporcje między poszczególnymi częściami.

W rozdziale pierwszym i drugim omówiono zjawisko przemocy w rodzinie w świetle literatury przedmiotu badań, prawne aspekty przeciwdziałania przemocy oraz podstawowe kategorie pojęciowe – istotne z perspektywy przedmiotu i celu badań. W rozdziale trzecim przybliżono metodologicznych założeń badań własnych, a kolejny rozdział czwarty zawiera interpretację wyników przeprowadzonych badań wśród dwóch grup, jakimi były ofiary przemocy w rodzinie i pracownicy socjalni z ośrodków pomocy społecznej na terenie powiatu jasielskiego. W aneksie zamieszczono Autorski program moderowania lokalnego systemu ochrony rodziny przed zjawiskiem przemocy oraz spis jednostek pomocy społecznej realizujących wsparcie wobec rodzin dotkniętych przemocą w powiecie jasielskim, a także narzędzia badawcze: kwestionariusz badania Systemu rodzinnego według Dawida Fielda, autorski kwestionariusz ankiety skierowanej do osób dotkniętych przemocą domową i autorski kwestionariusz ankiety skierowanej do pracowników socjalnych oraz roczne sprawozdanie statystyczne z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na lata 2014 – 2020 za okres od 1 stycznia do 31 grudnia 2016 r.

We wprowadzeniu Autorka przybliżyła swój przedmiot zainteresowań badawczych, uzasadniając motywy podjęcia tematu, związane nie tylko z ciekawością poznawczą i niedostatkiem empirycznych analiz w tym obszarze, ale również wieloletnim zanurzeniem Autorki w praktykę wspomagania osób doświadczających przemocy w

rodzinie (Pani mgr Ewelina Reczek jest pracownikiem socjalnym, a od kilku lat pełni funkcję przewodniczącej Zespołu Interdyscyplinarnego w Jaśle).

Część teoretyczną pracy otwiera rozdział pierwszy, który poświęcono analizie zjawiska przemocy w rodzinie w świetle literatury przedmiotu badań. Autorka przedstawiła w nim definicję przemocy oraz pojęć pokrewnych, jakimi są agresja i konflikt. Kolejno omówione zostały formy przemocy: fizyczna, psychiczna, zaniedbanie, przemoc materialna i seksualna. Wskazano także na przyczyny stosowania przemocy w rodzinie oraz jej skutki. W rozdziale tym Autorka dokonała również przeglądu wybranych badań ogólnopolskich nad zjawiskiem przemocy w rodzinie, opierając się na dostępnych sprawozdaniach i raportach m.in. MPiPS. Kolejne podrozdziały poświęcono wybranym zagadnieniom prawa międzynarodowego i instrumentom ochrony dzieci i kobiet przed krzywdzeniem oraz regulacjom zawartym w polskich aktach legislacyjnych. Analizie poddano także koncepcję systemów rodzinnych Dawida Fielda, która stała się podstawą charakterystyki rodzin dotkniętych zjawiskiem przemocy.

Drugi rozdział przedstawia formy wsparcia i działań społecznych wobec zjawiska przemocy w rodzinie. Autorka analizuje w nim pojęcie wsparcia, ze szczególnym uwzględnieniem wsparcia społecznego oraz wyłączenia za S. Kawulą rodzaje wsparcia, a także relacje w różnych układach ludzkiego życia, które determinują procesy pomocy. Ponadto charakteryzuje działania i zadania Zespołu Interdyscyplinarnego i poszczególnych grup roboczych wchodzących w jego skład, a powołanych do spraw przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Wyróżnione zostały także problemy wynikające z realizacji ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie¹, z którymi borykają się członkowie Zespołu.

Uwaga: w rozdziale drugim, podrozdziale 2.1. (s.86-87) powtórzono treści wynikające z ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, które były już umieszczone w rozdziale pierwszym, podrozdziale 3.5 (s.71-72).

Szkoda, że w części pierwszej nie omówiono chociażby wybranych teorii wyjaśniających zjawisko przemocy w rodzinie i programów pomocy rodzinie², czy też koncepcji wspomagania, które są obecne we współczesnych teoriach pracy socjalnej

¹Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie Dz.U. 2005 nr 180 poz. 1493.

²E.Kantowicz, *Praca socjalna z rodzina w sytuacji przemocy*, „Praca Socjalna” 2000 nr 3; E.Kantowicz, *Pedagogika (w) pracy socjalnej*, Wyd. UWM, Olsztyn, 2013; E.Kantowicz, *Diagnozowanie i programy wsparcia na rzecz rodzin ryzyka*, w: *Pomoc społeczna i praca socjalna wobec problemów współczesności* (red. E.Trafiałek, A.Kieszkowska, R.Stojecka-Zuber, PWSZ w Tarnobrzegu, Tarnobrzeg 2004.

(pracy socjalnej z rodziną)³, a które to stanowią ramy praktyki działań wspierających w wielu instytucjach sieci pomocy społecznej i organizacjach pozarządowych, realizujących interwencję i wsparcie w różnych sytuacjach zagrożenia.

W przeglądzie badań przytoczono raporty z badań ogólnopolskich - opracowanych przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej z lat 2009-2015, pominięto w nim natomiast badania pedagogiczne nad zjawiskiem przemocy w rodzinie m.in.: B.Gruszczyńskiej; S. Nikodemskiej A.Piekarskiej, M. i J.Halickich, E.Jarosz czy J.Wawrzyniak⁴.

Natomiast w rozdziale tym dobrze omówione zostały międzynarodowe i polskie uregulowania prawne dotyczące przemocy. Tak więc, pomimo stosunkowo ubogiej analizy przytaczanych z literatury koncepcji - w teoretycznej części pracy udało się Pani mgr Ewelinie Reczek dokonać podstawowego przeglądu badań nad zjawiskiem przemocy, procesem wsparcia, ochroną ofiar dotkniętych przemocą i działań interdyscyplinarnych w zakresie przeciwdziałania przemocy, a także zawrzeć podstawowe kategorie, niezbędne do właściwego zdefiniowania kluczowych dla tematu pojęć.

Reasumując ocenę części teoretycznej pracy podkreślam, że Autorka dysertacji wykazała się podstawowym poziomem wiedzy ogólnej w zakresie podejmowanego tematu oraz dobrą znajomością rozwiązań legislacyjnych w eksplorowanym i interesującym ją obszarze badań.

Zasadność i poprawność przyjętych rozwiązań metodologicznych oraz zastosowanych procedur badawczych

Rozdział trzeci to klasyczne ujęcie metodologicznych założeń badań własnych, w którym omówione zostały: typ, przedmiot i cele badań, problemy i hipotezy, metody,

³Teorie te zostały przedstawione m.in. w: M.Ciczowska-Giedziun, *Praca socjalno-wychowawcza z rodziną. Od teorii do praktyki*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, Olsztyn 2016; Ciczowska-Giedziun M., I. Krasiejko, M. (red.) *Praca socjalno-wychowawcza z rodziną w ujęciu wybranych koncepcji. Analiza metodycznego działania z osobami potrzebującymi pomocy*, Wydawnictwo Instytutu Rozwoju Służb Społecznych, Warszawa 2016; Krzywicka L. *Przemoc w rodzinie – specyfika pracy socjalnej z ofiarami przemocy*, w: S.Pawlak-Czyż (red.), *Praca socjalna wobec współczesnych problemów społecznych*, Wyd. Akapit, Toruń, 2007.

⁴B.Gruszczyńska, *Przemoc wobec kobiet w Polsce. Aspekty prawno kryminologiczne*. Wolters Kulwer Polska Sp. z o.o., Warszawa 2007; Halicka M.Halicki J., (red.), *Przemoc wobec ludzi starszych. Na przykładzie badań środowiskowych w województwie podlaskim*, Wyd. Termida2, Białystok 2010; A. Piekarska, *Przemoc w rodzinie. Psychospołeczne uwarunkowania przemocy wobec dziecka*, Warszawa 1991; J.Wawrzyniak, *Dom i rodzina jako środowisko przemocy. Przegląd wyników badań w wybranych krajach Europy*, w: R.Szczepanik, J.Wawrzyniak (red.), *Różne spojrzenia na przemoc*, Wyd. WSH-E, Łódź 2008.

techniki oraz narzędzia badawcze. Autorka scharakteryzowała w nim także teren badań i zasady doboru próby badawczej oraz podzieliła się uwagami dotyczącymi opracowania materiału empirycznego.

Podjętą badania Autorka kierowała się potrzebą zdiagnozowania sytuacji rodzin zagrożonych zjawiskiem przemocy oraz działań jakie są realizowane w stosunku do nich, by udzielić im pomocy i wsparcia. W tym kontekście przedmiotem badań niniejszej pracy uczyniono działania interdyscyplinarne w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Natomiast celem badań stało się poznanie zjawiska występowania przemocy w rodzinie, jej zakresu, form oraz przyczyn oraz wykorzystanie wiedzy do praktycznych działań i opracowanie autorskiego programu moderowania lokalnego systemu ochrony rodziny przed zjawiskiem przemocy, a także opracowanie spisu jednostek pomocy społecznej realizujących wsparcie rodziny dotkniętej przemocą.

Celem teoretycznym podjętych badań było pozyskanie wiedzy dotyczącej zjawiska występowania przemocy w rodzinie, jej zakresu, form i przyczyn oraz udzielanych rodzinom form wsparcia przez poszczególne instytucje. Celem praktycznym było wykorzystanie wiedzy do podejmowania praktycznych działań interdyscyplinarnych oraz opracowanie autorskiego programu moderowania lokalnego systemu ochrony rodziny przed zjawiskiem przemocy, a także opracowanie inwentarza jednostek pomocy społecznej realizujących pięć kategorii wsparcia wobec rodziny dotkniętej przemocą w powiecie jasielskim (praca s.104-105).

Głównym problemem badawczym było pytanie: *Jakie działania interdyscyplinarne wobec zjawiska przemocy w rodzinie realizowane są przez organy administracji samorządowej w powiecie jasielskim?* W obszarze głównego problemu sformułowano następujące problemy szczegółowe: Jaka jest skala zjawiska przemocy w rodzinie na terenie powiatu jasielskiego w świetle danych statystycznych policji i innych instytucji wspierających rodzinę? Jakie formy przemocy występują w badanych rodzinach? Kto w rodzinie doświadcza przemocy (kobiety, mężczyźni, dzieci, niepełnosprawni, osoby starsze)? Kto był jej sprawcą? Jakie lokalne systemy ochrony przed przemocą w rodzinie zastosowane zostały w powiecie jasielskim? Jaki jest czasookres realizacji procedury „Niebieska Karta” wobec badanych rodzin? Jakie inne formy wsparcia są realizowane wobec rodzin dotkniętych tym zjawiskiem? Jakie działania podejmuje Zespół Interdyscyplinarny i Grupy Robocze wobec rodzin w których występuje przemoc, i jaka jest ich efektywność w opinii członków Zespołu? Jakie typy systemów rodzinnych

występują w badanych rodzinach? Które z nich stanowią potencjalne źródło występowania przemocy?

Główny problem badawczy jak i problemy szczegółowe są adekwatne do wyznaczonych celów badań i zostały zdefiniowane poprawnie. Doktorantka sformułowała też hipotezy, które pełnią ważną funkcję korekcyjną w procesie badawczym. Szczególnie w badaniach ilościowych hipoteza stanowi podstawowe narzędzie ustalenia zakresu i środków działania w rozwiązywaniu problemów naukowych - operacjonalizując problemy, a także wyznaczając empiryczne warunki i wskaźniki ich rozwiązania. W przypadku ocenianych badań, które zostały częściowo wpisane w badania diagnostyczne z zastosowaniem metody jakościowej (analiza indywidualnych przypadków), hipotezy nie musiały być formułowane.

Swe badania Pani mgr Ewelina Reczek zrealizowała przyjmując eklektyczny model badań, chociaż nie dość wyraźnie opisała to w części metodologicznej. Nadmieniła tylko, że koncentrując się na szczegółowej (ilościowej i jakościowej) analizie zjawiska przemocy w rodzinie, w prowadzonym postępowaniu badawczym posłuży się metodą sondażu diagnostycznego oraz metodą indywidualnych przypadków. Metoda indywidualnych przypadków, stała się ważna z perspektywy analizy zjawiska przemocy w rodzinie, jej zakresu, rodzajów oraz przyczyn, a także udzielanych rodzinom form wsparcia rodzinom za pośrednictwem zespołu interdyscyplinarnego. Techniki badawcze zostały podporządkowane aplikowanym metodom badawczym i pozwoliły na uzyskanie sprawdzonych informacji, opinii i faktów na temat badanego zjawiska. Były to: ankieta, analiza dokumentów, wywiad a także techniki statystyczne.

Ankieta własnego autorstwa skierowana do osób dotkniętych przemocą dotyczyła zagadnień związanych z faktem doznawania przemocy w rodzinie oraz sposobów jej przeciwdziałania i możliwości szukania specjalistycznej pomocy, a ankieta skierowana do pracowników socjalnych dotyczyła lokalnych deficytów w zakresie niesienia specjalistycznej pomocy ofiarom przemocy, czasu realizacji procedury „Niebieskie Karty”, a także jakości skuteczności funkcjonowania oraz niesienia pomocy przez członków Zespołu Interdyscyplinarnego i grup roboczych.

Analiza dokumentów, obejmowała wytwory pisane, tj. dane statystyczne Komendy Powiatowej Policji w Jaśle, dane statystyczne Urzędu Wojewódzkiego w Rzeszowie. realizacja zdań w ramach „Powiatowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie na lata 2015 – 2017”. Autorka posłużyła się także

techniką wywiadu niestandardyzowanego z osobami objętymi procedurą „Niebieskiej Karty”, polegającego na luźnej, swobodnej rozmowie na określony temat, która została odpowiednio przygotowana przez Badaczkę.

Celem uzyskania i uporządkowania wiedzy nt. skali zjawiska przemocy w rodzinie w niniejszej pracy zastosowano techniki statystyczne, zakładając istnienie pewnego ciągu logicznego stopni oznaczających natężenie wybranego zjawiska w czasoprzestrzeni badanej zbiorowości. Zastosowano prezentację tabelaryczną i graficzną danych oraz przedstawiono rozkłady bezwzględne i procentowe badanych cech zjawiska przemocy oraz jego determinantów.

Zastosowano także standaryzowane narzędzie badawcze: Analiza środowiska rodzinnego. Rodzina własna autorstwa Dawida Fielda, które to służy badaniu struktury środowiska rodzinnego – rodziny własnej. Obejmuje ono pięć systemów rodzinnych, za podstawę ujęcia przyjęto rodzaj granicy pomiędzy podsystemami rodzic – dziecko.

Badania zostały przeprowadzone na terenie powiatu jasielskiego w województwie podkarpackim. Obejmowały one wszystkie dziesięć miejscowości wchodzących w skład powiatu: miasto Jasło i Kołaczyce, gminę Jasło, Brzyska, Tarnowiec, Skołyszyn, Dębowiec, Krempna, Osiek Jasielski oraz Nowy Żmigród. Badaniami objęci zostali pracownicy socjalni z gmin wchodzących w terytorium badanego powiatu: osoby z rodzin, wobec których istniało podejrzenie występowania przemocy, i w których została wszczęta procedura „Niebieskie Karty” w liczbie 160. Oraz 40 pracowników socjalnych. Posłużono się celowym doborem próby(pełny).

Z perspektywy badań ilościowych (ankiety) moje wątpliwości budzi celowy dobór próby badawczej, bowiem badania sondażowe zakładają losowy dobór próby. Niemniej jednak biorąc pod uwagę specyfikę populacji badawczej można usprawiedliwić ten typ doboru próby i uznać ją za reprezentatywną.

Analiza zebranych danych na podstawie kwestionariuszy ankiet w stopniu podstawowym, ale poprawnie wykorzystano metody statystyczne (metody opisu statystycznego, test chi-kwadrat Pearsona).

Do przeprowadzenia badań jakościowych posłużono się metodą indywidualnych przypadków, która wywodzi się z metody pracy socjalnej, którą profesjonaliści społeczni posługują się w codziennej pracy z klientem i osobą potrzebującą wsparcia. Metoda ta jest szczególnie przydatna w diagnozie i pracy z rodziną, co zostało zobrazowane w ocenianym badaniu. Zwykle sytuacja rodziny, w której występuje przemoc jest złożona i tylko

indywidualne oraz wieloaspektowe podejście może przynieść efekty. Diagnoza takiej rodziny bywa bardzo trudna, a praca z nią musi być kompleksowa i wymaga właśnie interdyscyplinarnego podejścia. Badaniami objęto cztery rodziny, które zgodziły się poświęcić swój czas na rozmowę i opowiedzieć o swoim życiu i problemach. W rodzinach tych wszczęta była procedura „Niebieskie Karty”, i prowadzony jest z nimi indywidualny plan pomocy. Przeprowadzona charakterystyka badanych rodzin uwzględnia specyficzne cechy rodziny, czasookres trwania procedury, okoliczności jej wszczęcia, a przede wszystkim szczegółowe wsparcie i pomoc interdyscyplinarną, jaką uzyskały rodziny, w których wystąpiło podejrzenie stosowania przemocy.

Reasumując, w części metodologicznej pracy Autorka wykazała się znajomością podstaw metodologii badań pedagogicznych, a wybór podejścia metodologicznego – badania ilościowo-jakościowe oraz procedury realizacji badań uważam za trafne i przeprowadzone poprawnie.

Charakter i poziom analiz empirycznych i wniosków badawczych oraz poziom ich prezentacji

Rozdział czwarty zawiera interpretację wyników przeprowadzonych badań wśród dwóch grup jakimi były ofiary przemocy w rodzinie i pracownicy socjalni z ośrodków pomocy społecznej na terenie powiatu jasielskiego. Analiza materiału empirycznego, została podporządkowana strukturze pól problemowych, czyniąc ją przejrzystą i logiczną. W pierwszej części raportu Doktorantka referuje wyniki pomiarów ilościowych. W rozdziale tym przybliżono cechy społeczno-demograficzne oraz sytuację społeczną, rodzinną i materialną jako ważne elementy rozpoznania przyczyn i uwarunkowań procesu przemocy w rodzinie.

Podrozdział pierwszy omawia skalę zjawiska przemocy analizuje wielowymiarowość sytuacji przemocy w rodzinie poprzez charakterystykę osób stosujących przemoc, formy, przejawy i częstotliwość przemocy w rodzinach objętych procedurą „Niebieskiej Karty”. Autorka zwraca uwagę na uwarunkowania przemocy oraz występowanie różnych form przemocy.

W kolejnych podrozdziałach przeprowadzono charakterystykę ofiar i sprawców przemocy w oparciu o lokalne statystyki i poddano analizie realizowane przez poszczególne instytucje działania profilaktyczne oraz specjalistyczne w zakresie przeciwdziałania przemocy w powiecie jasielskim.

Podrozdział szósty poświęcony jest opisowi działań pomocowych prowadzonych przez Zespół Interdyscyplinarny i Grupy Robocze wchodzące w skład ZI wobec rodzin zagrożonych przemocą w rodzinie, a także ocena ich efektywności w opinii badanych osób. Ważny fragment tego rozdziału stanowi podrozdział siódmy analizujący zależności statystyczne pomiędzy sytuacją rodziny a rodzajami stosowanej przemocy.

W podrozdziale ósmym dokonano analizy środowiska rodzinnego według kwestionariusza standaryzowanego autorstwa Marii Ryś opartego na klasyfikacji rodziny własnej Dawida Fielda. Według klasyfikacji tego Autora wyłoniono tu: rodzinę chaotyczną, rodzinę władzy, rodzinę prawidłową, rodzinę nadopiekuńczą i rodzinę uwikłaną. Uśrednione wyniki badań wskazały, że we wszystkich typach rodzin występuje niski profil występowania sklasyfikowanych postaw rodzicielskich i dominują w nich rodziny o cechach rodziny prawidłowej - pomimo występowania zjawiska przemocy.

Ostatni podrozdział części teoretycznej poświęcono analizie przypadków czterech rodzin objętych wsparciem Zespołu Interdyscyplinarnego. Analiza została przeprowadzona właściwie, ukazując złożoność sytuacji tych rodzin i rolę profesjonalistów w procesie pomocy takim rodzinom. Ważne z perspektywy poznawczej było wyłonienie form udzielanego wsparcia, strategii radzenia sobie z przemocą oraz elementów sprzyjających, a także barier utrudniających zmianę sytuacji w tych rodzinach.

Reasumując charakter i poziom analiz empirycznych, a także wniosków badawczych oraz poziom ich prezentacji stwierdzam, że doświadczenia własne Badaczki jako pedagoga i pracownika socjalnego zaangażowanego w sprawy przeciwdziałania przemocy w rodzinie, jak również znajomość przestrzeni społecznej, w której prowadzono badania, pozwoliły na rzeczowe i trafne podsumowania profesjonalnych działań interdyscyplinarnych w zakresie wspierania osób doznających przemocy w rodzinie.

W mojej ocenie, Autorka dysertacji w podstawowym zakresie sprostała tym oczekiwaniom, ukazując swoje kompetencje zarówno na poziomie eksploracji literatury przedmiotu badań, jak i przeprowadzenia oraz analizy wyników badań. Empiryczna część pracy przedstawia rozmiary, przyczyny oraz sytuację rodzin dotkniętych różnymi formami przemocy domowej, a także rolę zespołu interdyscyplinarnego i profesjonalistów wspierających osoby dotknięte przemocą. Niezwykle ważny z

perspektywy podjętego tematu jest rozdział czwarty, który przedstawia diagnozę skali, form zjawiska przemocy w powiecie jasielskim oraz interdyscyplinarne działania profilaktyczno-pomocowe podejmowane na rzecz wspierania ofiar przemocy, a także ocenę tych działań. W analizie końcowej znajdujemy szereg oryginalnych podsumowań, stanowiących wkład Doktorantki do wiedzy o przemocy w rodzinie, jak również formach i determinantach działań wspomagających.

Wnioski końcowe

Funkcjonujące w naszym społeczeństwie przez wiele lat przyzwolenie na stosowanie przemocy domowej, niestety zaowocowało eskalacją przemocy także w szerszej przestrzeni społecznej. Dlatego też namysł nad tym problemem jest zasadny, szczególnie wtedy, gdy ma na celu nie tylko diagnozę zjawiska oraz przeciwdziałanie, ale także podjęcie interdyscyplinarnych działań ochronno-wspierających. W perspektywie aktualnych wyzwań i przyszłych potrzeb w tym zakresie, chodzi również o kształtowanie nowej świadomości społecznej oraz wypracowanie takich koncepcji i programów, które realnie przyczyniają się do zmniejszania skali zjawiska przemocy w rodzinie oraz doprowadzają do koordynacji działań różnych instytucji i organizacji na rzecz osób doznających przemocy.

Przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska niewątpliwie uzupełnia wiedzę pedagogiczną o zjawisku przemocy w rodzinie oraz działaniach podejmowanych przez instytucje społeczne w zakresie przeciwdziałania i łagodzenia przemocy, a także multiprofesjonalnego wspierania osób doświadczających przemocy w rodzinie.

Tekst rozprawy doktorskiej pt. *„Działania interdyscyplinarne w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie”* spełnia podstawowe wymogi doktoratu z zakresu pedagogiki, wypełniając kryteria nakreślone w art. 13 Ustawy o stopniach i tytułach naukowych z dnia 14 marca 2003 roku. Tym samym **wnioskuję o dopuszczenie Autorki – mgr Eweliny Reczek do dalszych etapów przewodu doktorskiego** na Wydziale Pedagogicznym i Artystycznym Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach.

Olsztyn, 17 marca 2019 r.

dr hab. Ewa Kantowicz Prof. UWM